

ПІД СЕКЦІЯ 12. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА І УПРАВЛІННЯ
ВИРОБНИЦТВОМ

Вишневська О.М.

доктор економічних наук
професор кафедри економічного аналізу і аудиту
Миколаївський національний аграрний університет

Дяченко О.С.

магістр обліково-фінансового факультету
Миколаївський національний аграрний університет
Україна, м. Миколаїв

МАТЕРІАЛЬНО - ТЕХНІЧНА ОСНОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Розглянуто сучасний стан матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано основні напрями вдосконалення формування і використання основних засобів виробництва, їх ефективного використання у підприємствах аграрного сектора регіону.

Ключові слова: Матеріально-технічні ресурси, основні засоби, активна частина, машинно-тракторний парк, коефіцієнт оновлення, амортизація, інвестиції.

Основною метою виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств є – отримання прибутку і нарощування власного капіталу. Від того, наскільки структура основних засобів раціональна і відповідає напрямку спеціалізації, залежить фінансовий стан підприємства, можливість залучення кредитів і розвиток аграрного бізнесу [1-2].

Структурні зрушення в аграрній сфері країни вимагають нових підходів до організації сільськогосподарського виробництва з метою підвищення ефективності діяльності підприємств. За умов реформування і інтенсифікації особлива роль відводиться якісним характеристикам і кількісному складу основних засобів, які складають матеріальну базу галузі. Висока забезпеченість підприємств матеріальними ресурсами сприяє підвищенню продуктивності праці, ефективному використанню

оборотних засобів, збільшенню обсягів виробництва і зниженню собівартості продукції [4-5].

Дослідження питань ефективності використання основних засобів сільськогосподарських підприємств розкриті у роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів, зокрема Бурковського І.Д., Кириленка І. Г., Ковальчука М. І., Шибаніна В.С., Шульги О.А. та ін. Однак, проведені дослідження дають підставу обґрунтовувати, що відсутній системний підхід до вивчення ефективності використання основних засобів сільськогосподарських підприємств і питань їх раціональної структури [1-3].

Таким чином, метою статті є узагальнення і розробка методичних підходів до аналітичної оцінки рівня використання основних засобів сільськогосподарських підприємств як однієї із складових ефективності використання матеріальних факторів виробництва, забезпечення сталого розвитку галузі на інноваційній основі.

Відповідно до маркетингових оцінок, для виведення галузі із кризового стану і відповідності технічного потенціалу земельним ресурсам, трудового потенціалу та науково-обґрунтованих норм сільськогосподарського виробництва, темпи приросту коефіцієнтів оновлення повинні складати не менше 4-5 % у рік.

Придбання нової техніки вимагає значних інвестицій, а достатнім рівнем власних коштів не володіють навіть і деякі передові підприємства галузі. Амортизація нараховується лише умовно, реально ці кошти також беруть участь в обороті та вилучати їх практично неможливо. Певний інтерес представляють інвестиційні кошти [3].

Основні проблеми, які стримують технічне переозброєння і оновлення майнового комплексу сільського господарства полягають в обмеженості фінансових ресурсів, які могли б бути спрямовані на оновлення матеріально-технічної бази.

Це обумовлено наступними причинами:

- зниження обсягів виробництва продукції і диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію;
- сезонність виробництва, що негативно впливає на суму оборотних коштів для своєчасних розрахунків із партнерами з придбання технічних засобів;
- амортизаційних відрахувань не вистачає на оновлення основних засобів;
- постійне зниження рентабельності виробництва не дає можливості залучити в галузь кредитні ресурси та кошти інвесторів [3].

Одним з основних резервів зростання фінансових результатів виробничо-господарської діяльності вітчизняних підприємств є удосконалення ресурсного забезпечення цієї діяльності. Таке удосконалення повинно насамперед передбачати повніше і ефективніше використання наявних ресурсів підприємства, а також використання у виробничому процесі нових, прогресивніших їх видів. Важливе значення при цьому має впровадження на підприємствах технологій, що дає змогу знизити рівень витрат на виробництво продукції та підвищити її конкурентоспроможність.

Через фінансову неспроможність сільськогосподарських товаровиробників купувати нову техніку, заводи-виробники, втративши ринки збуту, не розширюють виробництво, не модернізують виробничі потужності. Вони завантажені на 10-20%, знос технологічного обладнання досягає 70-80%, а його середній вік – 30-35 років.

Відставання вітчизняного сільськогосподарського машинобудування від зарубіжних аналогів енергетичних засобів, збиральних машин, комбінованих агрегатів сягає майже двох поколінь (табл. 1).

Вид техніки	Рік								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 р. у % до 2004 р.
Трактори для сільського та лісового господарства	4556	5808	5543	3703	5282	6339	1445	2285	50,2
Плуги відвальні	4285	5192	3058	2542	3025	7064	5336	4684	109,3
Борони дискові	2090	4101	4520	4421	5751	5517	1084	4825	у 2,3 р.
Борони зубові	10000	17300	20400	13800	18600	26400	5000	5500	55,0
Розпушувачі та культиватори	7700	8900	8000	11500	9200	10400	4600	6400	83,1
Сівалки	8000	9900	11300	9000	7100	9900	2500	3805	47,6
Косарки	1500	3100	3800	3200	3100	3400	1600	1842	122,8
Зернозбиральні комбайни	101	305	308	*	137	309	56	97	96,0
Буракозбиральні комбайни та машини для обрізання бурячиння	398	109	88	201	18	*	-	*	-
Машини та механізми для приготування кормів	47200	66300	107000	101000	72800	87400	166000	187000	у 4 р.

Таблиця 1

Виробництво окремих видів сільськогосподарської техніки в Україні, шт.*

* Розроблено автором з використанням [4,6].

Варто зауважити, що у 2011 р. виробництво сільськогосподарської техніки в Україні зменшується, зокрема, тракторів для сільського і лісового господарства на 49,8%, боронів зубових – на 45, розпушувачі та культиваторів – на 16,9, сівалки – на 52,4, зернозбиральних комбайнів – на 4% порівняно з 2004 р. Проте спостерігається зростання виробництва боронів дискових і машин та механізмів для приготування кормів (збільшення відповідно у 2,3 і 4 рази). Це є позитивною тенденцією у розвитку галузі рослинництва і тваринництва.

За 2000-2011 рр. не на користь аграрних товаровиробників склався диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію і матеріально-технічні засоби. Так, індекс цін реалізації сільськогосподарської продукції аграрними підприємствами становив за даний період 2,73, а темп приросту цін на матеріально-технічні ресурси промислового походження, які споживаються сільським господарством – 3,36. Особливо цей диспаритет цін проявився на галузі рослинництва – темп росту цін становить 2,52, на трактори і сільськогосподарські машини – 2,43, мінеральні добрива та хімічні засоби захисту рослин – 4,99, електроенергія – 3,15. Склалася ситуація перевиробництва через недоступність техніки для товаровиробників за ціною. Якщо в 2006 році рентабельність виробництва тракторів загального призначення становила 19,2%, то у 2010 році – мінус 5,4%, рентабельність плугів тракторних, відповідно, 15,9% і мінус 23,1%, буракозбиральних комбайнів – 28,2% і мінус 23,1%, кормороздавачів – 12,5% і мінус 42,7% [5].

У результаті диспаритету цін відбулося зниження інвестиційної активності в аграрному секторі за всіма джерелами: прибуток, бюджетні вкладення, банківські

кредити, амортизація тощо. Найбільшого зниження зазнав прибуток, який використовується для відтворення технічних засобів. Причинами і мотивами зростання цін у виробничій сфері були зростання витрат на виробництво машин, а саме: на сировину й матеріали, куповані комплектуючі вироби, пальне й енергію, питома вага яких сягає 60% і більше. Хоч були випадки й необґрунтованого зростання цін, які пов'язані з монополюним становищем деяких підприємств, недосконалістю антимонопольного законодавства та недоліками роботи контролюючих цінових органів.

Проведені дослідження дають змогу стверджувати, що більшість сільськогосподарських товаровиробників відчувають значний дефіцит коштів, а відповідно, не мають можливості відновити або зміцнити наявну ресурсну базу. Особливо гостро постає питання забезпеченості підприємств достатньою кількістю якісної сільськогосподарської техніки. Ступінь зношення основних засобів у сільському господарстві є одним з найвищих у національній економіці — 39,6 % у 2009 р. (рис. 1).

Така ситуація свідчить про високу залежність сільськогосподарських товаровиробників від зовнішніх джерел фінансування і низький рівень ділової активності, що, у свою чергу, має прямий вплив на зростання рівня внутрішніх та зовнішніх ризиків.

Рис. 1. Ступінь зношення основних засобів за 2012 рік, %*

* Розроблено автором з використанням [4,6].

Крім того, загальносвітова тенденція економічного регулювання агропромислового виробництва полягає у наданні значних дотацій вітчизняним товаровиробникам, який захищає ринок продовольства від експансії іноземних виробників сільськогосподарської продукції.

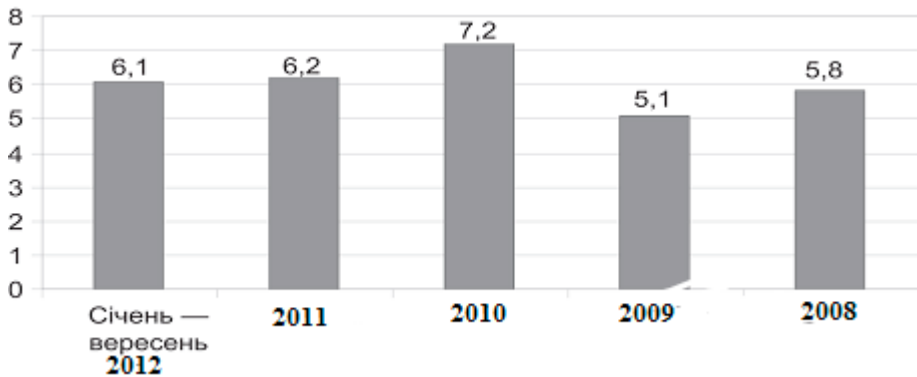

Рис. 2. Динаміка рівня освоєних інвестицій в основний капітал сільського господарства, мисливства, лісового господарства, у % до загального обсягу*

* Розроблено автором з використанням [4,6].

Саме тому для фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора необхідно:

- забезпечити організацію конкурентоспроможного виробництва аграрно-продовольчої продукції, що можливо завдяки концентрації інвестицій у пріоритетних сферах, зокрема здійсненню інвестицій в розвиток людського капіталу, що є основою вироблення і впровадження нових знань організаційного, технологічного, економічного спрямування;

- використовувати технології глибокої переробки сільськогосподарської продукції та виготовлення нових продуктів;

- інвестувати в розвиток сільськогосподарського машинобудування для виробництва мобільних технічних засобів і обладнання;

- впроваджувати інвестиційно-інноваційні проекти будівництва потужностей для приймання та зберігання сільськогосподарської продукції, зокрема, із залученням іноземних кредитів для придбання обладнання та об'єктів інфраструктури.

Висновки. Таким чином, з метою покращання ситуації доцільно створити машинно-технічні об'єднання, з оптимально укомплектованим складом виробничих засобів, які дадуть змогу раціонально використовувати ресурси підприємства, а також забезпечать ефективне виробництво в цілому. Результати досліджень вказують на те, що економічно потужним господарствам із великими обсягами робіт комплектувати машинно-тракторний парк необхідно, виходячи з власних можливостей, а економічно слабким господарствам із невеликими обсягами робіт – доцільно кооперувати кошти для закупівлі техніки й використовувати її на міжгосподарській основі.

Це надасть змогу за менших капіталовкладень сформувати раціональний парк машин і інтенсивніше його використовувати. Створення міжгосподарських безприбуткових об'єднань з технічного забезпечення сільськогосподарських

товаровиробників – один із найраціональніших шляхів оновлення машинно-тракторного парку та зростання ефективності його використання. На нашу думку, системне оновлення основних засобів можливе лише за умов впровадження новітніх високопродуктивних машин, інших техніко-технічних засобів виробничого призначення на основі впровадження ресурсозберігаючих технологій, міжгосподарській кооперації. При цьому основним чинником вдосконалення матеріально-технічного забезпечення підприємств є розгорнення інвестиційної діяльності.

Література:

1. Кириленко, І. Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи [Текст] / Іван Григорович Кириленко. - К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. – 452 с.
2. Ковальчук, М. І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК [Текст] / Михайло Іванович Ковальчук. – К.: КНЕУ, 2009. – 390 с.
3. Шульга О.А. Диспаритет цін і напрями його послаблення в контексті цінового регулювання в аграрному секторі України / О.А. Шульга. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2009_5_2/31.pdf
4. Статистичний щорічник України за 2011 р. за ред. О.Г. Осауленка Державний комітет статистики України. – К. : «Консультант», 2012. – С. 600.
5. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.